

Diplomová práce

Student: Vít MICHALEC

Obor : Č-F

Téma: Okazionalizmy v současné češtině, zvláště v publicistice

Vedoucí diplomové práce: Otakar Malíš

Posudek vedoucího diplomové práce:

Myslím, že tato DP je ukázkou toho, že i nepedagogická praxe studentů pedagogické fakulty může (vedle praxe pedagogické) přispět k zkvalitnění studia. Autor DP pracoval jako pomocná vědecká síla v lexikologicko-lexikografickém oddělení Ústavu pro jazyk český AV ČR v době práce autorského kolektivu tohoto oddělení na slovnících neologizmů. Diskuse s vedoucí autorského kolektivu obou slovníků, dr. Olgou Martincovou, CSc., motivovaly studenta k napsání DP s tématem okazionalismů (srov. s. 5). Tuto DP lze považovat za jakýsi hold studenta jednomu oddělení ÚJČ, především její vedoucí, byť se obávám, že dr. Martincová by s leccím, co V. Michalec ve své práci napsal, resp. zformuloval, nesouhlasila.

Vedle praxe v ÚJČ byla studentovi inspirací monografie O. Martincové, vzniklé a vydané na této fakultě, *Problematika neologismů v současné spisovné češtině* (1983), jakož i pozdější, resp. nejnovější texty O. Martincové i dalších členů lexikologicko-lexikografického oddělení ÚJČ. Zdrojem okazionalizmů byly oba slovníky neologizmů (1998, 2004) s hesly označené klasifikátorem „příležitostný výraz“, Český národní korpus („více než 80 procent“, s. 6) a vlastní excerptce „z novin a časopisů, z reklamních letáček, poslechem rádia a z běžné komunikace“ (s. 6).

Podstatný přínos práce neshledávám v části teoretické nebo metodické, ale v „třídění okazionalizmů a jejich zařazování do jazykového systému“ (s. 7), a zejména v tom, co autor označuje jako „doplňk“ své práce, tzn. ve slovníku okazionalizmů (s. 67-158): „doplňk“ to nemůže být už z hlediska kvantitativního.

Práci prostupuje pozitivní, ba přímo radostný vztah autora k tématu, obdiv k slovtvorným možnostem češtiny, k tomu, co autor nazývá „schopností češtiny udržet se na vysoké úrovni“ (s. 161). Rozšiřování slovní zásoby přejímáním cizích slov ovšem nelze nazývat „*deformaci* cizích slov“ (s. 161), ale *adaptací*.

Vedoucí DP může jen litovat, že motivující vliv vědeckého prostředí ÚJČ se nepromítl i do lexikografické části DP, resp. že autor DP prakticky nepřevedl do svého slovníku okazionalizmů důsledky a závěry jedné z úvodních vět své DP: „Nejvíce mě udivil fakt, kolik času se může strávit diskusemi nad popisem významu jednoho jediného slova.“ (s. 5). Ten čas se bohužel, jak autor dobře ví, nedostával. Podstatnou rysem výuky na fakultě je to, že přímý, pragmatický, funkční „tah na branku“ jednoznačně vítězí nad diskusí, pluralitní prezentací odlišných názorů. Jinými slovy: monolog vítězí (a je *ex offio* preferován) nad dialogem.

Právě slovník okazionalizmů bohužel představuje tu část DP, k níž je možno, ale i nutno napsat nejvíce připomínek. A ty připomínky jsou bohužel už v rovině pravopisné: *himalájistka* - „žena slézající Himaláje“ (s. 85) je klasický školní modelový případ na dvojici slov různého významu rozlišených jen předponou *s/z*; cituji z *Pravidel českého pravopisu*, úvodní část: „zlézat, zlézt (např. hory)“, par. 33. Filologická nepozornost/povrchnost/spěch se promítla do ortografie všeobecně známých antroponym: autorem světoznámého románu *The Da Vinci Code/Šifra mistra Leoparda* je **D.** (tj. Dan) Brown (srov. s. 72); na s. 83 má být „Rabelaisova postava“; **orwellismus** má dvě „ll“, protože je odvozen od G. Orwella (srov. s. 114) atd.

Pokud jde o autorovu explikaci významů jednotlivých okazionalizmů, nutno na autorovu omluvu uvést, že v češtině není (ve francouzštině je) teoretická stať o krystalizaci a popisu významu nových slov (snad proto v seznamu literatury není uveden *Manuál lexikografie* z r. 1995, v němž podle mého názoru stať O. Martinové o *neografii* chybí). Nejvíce jsem si to uvědomil u hesla **národovectví**, s. 106, jehož význam autorem popisuje (pod dojmem dokladu) jako „posedlost národem“. Přitom to jde o archaické synonymum k „vlastenectví“; **národovectví** uvádí i marxistický *Slovník spisovného jazyka českého* a podobně jako autor DP i *SSJČ* toto slovo „odívá“ negativně, byť jinak, komunisticky ve významu „nacionalismus“: „přepjaté národovectví buržoazních politických stran.“ **Národovectví** je reprezentativní příkladem *antiokazionalismu*.

Snad v této souvislosti bude autora DP (a absolventa romanistiky) zajímat, že prvním, kdo v angličtině užil adj. *sentimental*, byl autor snad nejtypičtějšího románu světové literatury Lawrence Sterne (*A Sentimental Journey through France and Italy by Mr. Yorick*, 1768). Rok po vyjití angl. originálu vyšel francouzský překlad, v němž francouzský překladatel v úvodu napsal o tomto „anglickém slově“ (ač románského původu): *Le mot anglais „sentimental“ n'a pu se rendre en français par aucune expression qui pût y répondre, et on l'a laissé subsister*. Tato formulace překladatelova se mně moc líbí, protože jsem přesvědčen, že největším nebezpečím pro neografii je diktát jedné exemplifikace.

Přiznám se, že význam některých slov mně zůstává i po autorově explikaci nejasný, např. **fundovina**, s. 82; **havranizátor**, s. 85. U „příslovce“ (?) **klademo** („způsob kladení“, s. 93) si nejsem jist, zdali se autor nestal obětí tiskové chyby dokladu („a když odejdou, **klademo** si otázku, proč a kam šli“); podle mého názoru tam má být náležité „klademe si otázku“, čili už ze syntaktického hlediska to není pozice pro *adverbium* a není to/nemůže být okazionalismus.

Některé explikace nejsou systémové, např. kompozita s latinským slovem *fobie*, které má dva významy: „strach“ a „odpor, nechuť“. Takže **hitlerofobie** v dokladu z r. 2003 (s. 85) bude stěžejně znamenat „strach z A. Hitlera“, jako spíše odpor k těm, kteří se k jeho politice dnes hlásí. Podobně **islamofobie** v dnešní Velké Británii znamená spíše „odpor a nechuť“ než „strach“. **Křesťanobijcem**, s. 97, našťastí není ten, „kdo vybíjí křesťany“, ale kdo proti nim „vystupuje razantně“, jak autor správně uvádí u hesla **maďarobijce**, s. 100, „kdo vystupuje razantně proti Maďarům“.

Doporučuji autorovi, aby v tématu, které si zvolil, dále pokračoval v rovině kvantitativní, ale zejména *kvalitativní*: popis významu lexémů je nejnáročnější práce lexikografova,

což teoreticky potvrzují mj. skripta prof. Jana Šabršuly *Lexikologie francouzského jazyka*, které v seznamu literatury uvedena nejsou, ale autor je jistě dobře zná, protože úspěšně absolvoval státní zkoušku z druhého oboru svého studia na fakultě, tj. z romanistiky.

Návrh klasifikace: **velmi dobře.**

V Praze dne 3. 1. 2008